

Křižovatky architektury: různá města, různá rozcestí

Author: SF / Petr Bým | Published: 22.09.2009

Konference byla zdařilým startem velkoryse široce pojatého projektu Architecture Week, jakkoli samotnou architekturu i relaci „město - voda“, která byla v podtitulku akce, ponechala trochu stranou a soustředila se na vztahy mezi rozvojem městské zástavby a její ovlivňování městem samotným, respektive jeho správními orgány.

Na pomyslné přímce město a jeho urbanistický zmar - zdar stojí Brusel úplně vlevo. Alespoň podle jeho někdejšího starosty Francois-Xaviera de Donnéea. Ten stručně a střízlivě hned v počátku konference popsal jev, který se nazývá „bruselizace“, stav, kdy svůj stavební rozvoj město nijak nereguluje. Hlavní město Belgie se do něj dostalo v průběhu šedesátých a sedmdesátých let, kdy začaly bytnět unijní struktury a spolu s nimi i jejich hlavní sídlo. Brusel na tuto expanzi nebyl připraven. Neměl k dispozici ani legislativní, ani správní mechanismy (včetně institucí pro památkovou péči), které by byly schopny aktivity soukromého sektoru, který se chopil nabízené příležitosti, „uřídit“. A pokud se nějaký osvícenější úřad či politik pokusil architektonické dědictví města alespoň trochu chránit, do hry vstoupily korupční praktiky či developerská obdoba vojenské politiky spálené země - pozemek, kde investor chtěl postavit další, obvykle kancelářskou budovu, se zakoupil i s historickým objektem, jenž se nechal zchátrat a poté zdemolovat.

Tak se Brusel postupem doby připravil o značnou část svého historického jádra s výjimečnými secesními stavbami, když ze „zbytku“ města se stal životu nepříjemný prostor plný kancelářských objektů, složitých dopravních komunikací a odpuzujících panoramat, kde pro chodce a vůbec „normální“ městský život nebylo místo. Dnes už je vše trochu jinak. Belgická a unijní metropole má novou stavební legislativu, platný územní plán, institucionální systém ochrany památek, přísné stavební řízení a také daňový systém, který neumožňuje či ztěžuje už zmíněné řízené chátrání historických budov na atraktivních pozemcích. Jak ovšem de Donnéea zkonstatoval, leccos z minulého vývoje mělo nevratný ráz, v Bruselu tak dnes jde spíše o to, aby se neopakovaly chyby než o skutečnou revitalizaci jeho městského organismu.

Praha plány má...

Neochotu pražského magistrátu propírat na veřejnosti urbanistické prádlo české metropole na konferenci Křižovatky architektury ilustrovala už téměř tradiční nepřítomnost primátora a stejně notorický ráz vystoupení jeho zástupců. Ti odrecitovali krátké oficiální zdravotní a rychle opustili scénu. Černý Petr tak - rovněž tradičně - zůstal na Útvaru rozvoje hlavního města Prahy. To je - zdá se - instituce, která mnoho ví, ale málo zmůže. Architektka Szentesiová si pro svůj referát z množství urbanistických bolestí Prahy vybrala jednu konkrétní, a to suburbanizaci - městem nekontrolované bujení monofunkčních struktur, ať už rezidenčních či industriálních. Je zřejmé, že Praha je dnes někde tam, kde byl Brusel před lety, byť trochu v jiné pozici. Na rozdíl od Belgičanů má pražská samospráva legislativních instrumentů a plánovacích dokumentů více než dost. Všechny územní plány, koncepce rozvoje a územně-plánovací podklady jsou ale jen jakousi chimérou - jsou buď v procesu schvalování, nebo ve stadiu změn, či v odvolacím řízení či dokonce u soudu. Také proto se o termínu schválení a rozvoje města podle léta připravovaného nového územního plánu už ani nemluví. A tak se Praha rozrůstá značně živelně. V posledních letech na jejím území mj. vyrostlo přes 10 000 nových bytů, ale bez jakékoli infrastruktury, a to nejen dopravní, ale například i školské či zdravotnické. Tak se vytiženost hlavních dopravních tepen města v období 1995 - 2007 zvýšila trojnásobně a tak se namísto potřebných a naplánovaných P + R parkovišť o kapacitě 13 500 míst postavila sotva čtvrtina.

Záměrnou či vnucenou rezignací města na ovlivňování nové výstavby a svého růstu na konferenci dokumentovalo i vystoupení zástupce pražských Vysočan. Stovky hektarů průmyslových brownfields, které jsou na území této městské části, město neumí řešit jinak než „přes“ developery, kteří ovšem - jak zdůraznil ve svém apelativním krátkém příspěvku zástupce developerského sdružení Nové Vysočany - neumí a z podstaty věci ani nemohou řešit problémy s infrastrukturou. Dnes ostatně jde o problémy jen teoretické. Hospodářská krize aktivity soukromého sektoru výrazně omezila a tak se proces revitalizace Vysočan víceméně zastavil. Vysočany dnes mají projekty (soukromé) výstavby 4 000 bytových jednotek, ale nemají pro jejich obyvatele dostupné komunikace, učitele ani lékaře - a také nemají nástroje k tomu, aby tyto deficity vyřešili.

Když se chce

Poněkud veselejší náladu účastníkům konference určitě přinesly vídeňský a hamburský příspěvek. Markus Olechowski z vídeňského magistrátu se smyslem pro detail podrobně popsal propracované politické a byrokratické procedury, jimiž hlavní město Rakouska řídí svůj rozvoj. Jejich výsledkem jsou územní plán a plán zástavby města, v praxi pak situace, kdy se každý celkem snadno a závazně může dozvědět, co se kde a v jakých dimenzích může postavit. Díky tomu se Vídeň poměrně zdárně rozvíjí a vyřešila už i - ve městech s historickým centrem takřka zásadní - problém s umístováním výškových budov.

Bodo Hafke z úřadu městské části Hamburg-Mitte ve svém dlouhém příspěvku popsal, jak město může do svého urbanistického rozvoje vstoupit jako aktivní hráč. Nápad na rozšíření centra Hamburku o postupně odumírající sousední přístavní čtvrť se zrodil někdy v devadesátých letech. Souběžně s tím, jak se rodil zastavovací plán tohoto nového Hafen City, město začalo vykupovat a scelovat pozemky - vše pod značkou „Přísně tajné“, aby se zabránilo spekulacím (tato pasáž nejednoho posluchače jistě vedla k úvahám o únosné míře otevřenosti a demokratičnosti komunální politiky). Výstavba byla naplánována na ploše 60 hektarů, na nichž měla každá stavební parcela svůj přesně určený účel. Mj. je v nové čtvrti plánováno 5 500 bytů, na veřejné prostory bylo vyčleněno 17 % rozlohy celé lokality a jak B. Hafke zdůraznil, intenzivně se myslelo i na veřejná zařízení, která by lokalitě zajistila plnohodnotný městský život. HafenCity proto má divadla, filharmonii, parky, sportovní zařízení apod. Financování dnes už proslulého projektu, pro nějž si město zřídilo speciální společnost, je vícezdrojové. Na prvním místě potřebné peníze přinesl soukromý kapitál, a to ve formě „plánovitého developmentu“ - město určilo nejen, kde a co se bude stavět, ale schvalovalo i konečnou podobu budovy. Ke slovu také podle Hafkeho přišly i PPP projekty, byť ne vždy byly úspěšné. Výsledkem je životaschopná městská část, kam se jezdí inspirovat celá architektonická a urbanistická Evropa.

Kulturní rozdíly v multikulturní Evropě

Pozornějšímu posluchači nemohla ujít jedna skutečnost: plánovitý a účelný stavební rozvoj měst není záležitostí primárně ekonomickou, ale věcí především politickou, tedy subjektivní. Město, které se má úspěšně rozvíjet, tak musí řídit lidé, kteří jsou naopak řízení pouze jeho a žádnými jinými zájmy, musí mít jasnou vizi, konkrétní cíle a potřebnou kvalifikaci k jejich realizaci. To vše se odvíjí spíše než od místa - města od společenské (a také samozřejmě ekonomické) úrovně a poměrů v té které země. A ty jsou různé. Jinakost kultury politické, občanské i podnikatelské například české a rakouské nedávno dobře vysvitla při vystoupení Vídeňáka Olechowského na jiné akci. Na diskusním setkání Stavebního fóra, které se věnovalo územnímu plánování a kde přednesl takřka identický příspěvek jako nyní na Křižovatkách architektury, byl naprosto konsternován a zmaten dotazy posluchačů. Ty totiž zajímalo jediné: know-how pro obcházení či nerespektování závazných plánů rozvoje města a možnost jeho přenosu do pražských poměrů. (Pana Olechowského ostatně po pražsku vyškolily i Křižovatky architektury. Poprvé, když se právě v průběhu jeho přednášky začaly z reproduktorů ozývat jakési pralesní zvuky, které z baru přikvačivší obsluha technické aparatury řešila zdlouhavě a obtížně, podruhé, když mu tytéž faktory zabránily referát efektně korunovat filmem, dokumentujícím genezi jednoho vídeňského projektu.)

Jestliže při výběru přednášejících měli organizátoři konference šťastnou ruku, jinde jim fortuna už tolik

nepřála. Platí to hlavně o výběru překladatelské agentury. Označit výkon tlumočnicků za slabý či otřesný vlastně ani nejde, protože nebylo co hodnotit. Polovina, možná dvě třetiny informací přeložena prostě vůbec nebyla a to přeložené se hemžilo perlami typu „vyhlídková osa“, „zaplňovací plán“ či „na břehu řeky Elbe“. Efektivní sabotáž akce předvedla i technika. Snad nedostatek napětí či jiný zádrhel v projekční aparatuře měl za následek to, že na většině fotografií (vzhledem k tématu užitečná demonstrační pomůcka) byly patrné jen temné horizonty. Povahu prezentovaných urbanistických počínů či zločinů si tak auditorium mohlo jenom domýšlet. Možná i proto bylo dobře, že v něm seděli hlavně mladí lidé (nejspíš studenti), kteří mají ještě bujnou fantazii a obrazotvornost. Praha sice má stovky, ne-li tisíce lidí, kteří se jejím urbanistickým rozvojem zabývají profesně nebo jsou za něj odpovědní, ale na konferenci to vidět nebylo. Z nějakých sedmdesáti osmdesáti posluchačů první části konference - vzhledem k poměrům dosti skrovný počet - odpoledne zbyla už jen polovina. Česká metropole má na poli urbanistiky zjevně jinou poptávku než sbírání a vyhodnocování zkušeností odjinud. Trefně to vyjádřila ve svém závěrečném vystoupení docentka Sedláková z Národní galerie: „Mám pocit, že mluvíme o hodně mimoúrovňových křížovatkách.“

Na fotografiích Vídeň, Praha, Hamburg

22.09.2009 09:11, SF / Petr Bým